

Séta a magyar szépirodalom virágoskertjében

A Magyar Bibliophil Társaság új kiállítása

— A Magyarországi tudóstól —

Kisasszony napjának reggelén a könyv magyar szerelmei sorolatát fogtak állani az Iparművészeti Múzeum Üllői-uti palotájában. Mert holnap nyílik meg ott a magyar könyvbarátok társaságának új kiállítása, amelyet Kremmer Dezső, a Fővárosi Könyvtár igazgatója állított össze a magyar szépirodalom editio princepséből és rendezett el a tudós alaposágával, a könyvbarát odaadó szeretetével és művészi érzékével *A magyar szépirodalom virágoskertjében*.

Csodálatos ez a kert. Matuzsálemi kora faóriásai mellett tegnap kalászos szikkent termések sorakoznak egymás mellé és furcsa ugyan, de mintha a matuzsálemi kora virágok illatosabbak, színesebbek, üdőbbek lennének. Százhatvan esztendő magyar poétáinak, íróinak és művészeinek java termését ásta ki Kremmer igazgató a könyvgyűjtők féltve őrzött polcairól és teregette ki apróbb-nagyobb vitrinek üveglapja alá. A bécsi magyar testőrgárda daliás literátoraitól *Ady* Endre szomorú korai összeomlásáig bandukoltunk el virágoskertünk ágyásai között. S az ágyások között láttunk szerény mezél vadvirágot, láttunk büszke versaillesi alékat, csodás függőkerteket, szerényen megbúvó, elfeledett bimbókat, de láttunk hivalkodó füveházi növényeket is. Az utóbbiak a modern, megfizethetetlen díszkiadások, az előbbiek sorába pedig a régi szerzők ma ugyan ritkaságszámba menő, a maguk korában azonban könnyen és mindenki számára hozzáférhető írásai tartoznak.

Ezernél több könyv, röpirat, plakett és kép tarkállik egymás mellett és boldog az, akinek ideje engedi, hogy minden egyes könyvvel barátságot kössön, megismerje a lelkét, közel férközzék az egyéniségéhez. Mi, akik csak a sajtó-bemutató lázas perceinek első impresszióit vethetjük papírosra, csupán a mérhetetlen kincs összbemérésével távozhattunk.

És mi, akik laikus szemmel kalandoztunk a magyar irodalom hőskorának az olasz cimenterok derűs nyugalma emlékeztető könyvsorai között, két felejthetetlen benyomással távoztunk a bibliofil kiállítástól.

Könyvkiadás ma és egykor

Az egyik: vadi korunk könyvipara ellen.

A magyar múlt könyvnyomtatói és könyvkiadói nem üzletemberek, vagy legalábbis nem elsősorban kiadók voltak, hanem ugyanolyan szerelmei a

maguk hivatásának, mint napjaink bibliofiljai a könyvgyűjtésnek. Akár Bessenyeit, akár Gvadányit, Csokonait, a Kisfaludyakat, tehát már korukban is ismert és elismert írókat adtak ki, akár névtelen törpék kiadására vállalkoztak, amilyenekkel szép számban találkozunk Kremmer virágoskertjében, valamennyit szerető gondnal becézték, foglalkoztak a könyvvel, belevitték nemcsak szerzőjének lelkét és írásának hangulatát, de a maguk nemes idealizmusát is. Mintha abban az időben a könyvnyomtatás és könyvkiadás nem mesterség és üzlet, hanem *hivatás* lett volna. Mintha a vitrinek mélyéről a céhrendszer becsületese szigora pillantana felénk, amely nem tűrt meg kontármunkát, csak remeket.

Régi magyar szerzők első kiadásai

Közismert és sok kiadásban közkézen forgó, ma is a köztudatban élő könyvek mellé unikumok sorakoznak, elfeledett, korán elhunyt írók. Elsőül Bessenyei gárdája sorakozik fel, azután következnek a magyaros írók, élükön Gvadányi nótáriusának első kiadásával és Aprekasziójával, Csokonai művei, köztük a Dorottyanak 1808-ban Nagyváradon megjelent kiadása, amelyen a szerző neve hibásan Csokonai-nak van szedve, a Ludas Matyi első kiadása, amely szerzőjének, Fazekas Mihály uramnak tudta nélkül látott nyomdrafestéket. A deákos iskola könyvdiszel antik klaszszicizálásukkal férköznek szívünkhöz, akár Révai antológiáját, akár Berzsenyi verseit nézzük. Kazinczy és köre goethei eleganciával lépnek elénk; Kazinczy első gyűjteményes kiadásának címlapjain a Laokoon-csoport megrázó izomtánca remeg. *Batsányi* kiadója odáig ment nagylelkűségében, hogy a szerző kezét John portréja alapján metszette meg. A székesfehérvári Szammer Pál könyvnyomtató 1827-ben párját ritkító finomsággal rajzoltatta meg *Pakróczy* Nepomuk Jánosnak a szent előidőkből való töredékeit. *Kisfa udy* Károly Stibor vajdáját *Trattner* adta ki 1820-ban és riválisa, *Landerer*, már 1821-ben német kiadását is piacra dobta *Festetics* Albert gróf fordításában.

A könyvkultúra már a negyvenes évek elején odáig fejlődött, hogy *Schedel* (Toldy Ferenc) Kisfaludy-kiadásában az ötödik kötet címlapja *Kisfaludy* téri szülőházát, a hatodiké pedig a költőt halálós ágyán mutatja be. *Kármán* József írásainak könyvmatos címkéje: Fanny és Kármán.

Vörösmarty és romantikus iskolája már teljes pompájában mutatják be a korukbeli könyvkiadók izlését és áldozatkészségét. A regényírók élén haladó *Fáy* András Bélteki-háza még román-nak nevezi a maga műfaját, meséinek és aforizmáinak első kiadásán pedig — amelynek kiadására nem akadt vállalkozó és mégis ezer példányban kapkodták szét — *A' Mese Író* vaskalapos rézmetszete fogadja az olvasót.

Petőfitől Adyig

Petőfi az első költő, akit kora és az utána következő nemzedék ugyanugy értett meg, mint a mai generáció *Adyt*. *Arany* és *Tompa*, a magyar színmű utótrói, *Vas* Gereben és utódai, *Abonyi* Lajos, *Vahot* Imre, *Vadnai* Károly s az epigonok, majd a szabadságharcot követő idők lírikusan és epikusán egytől-egyig képviselve vannak a gazdag gyűjteményben. *Jókai*, az elfelejtett humoristák, a népies kiadások, a tegnap írói: *Mikszáth*, *Baksay*, *Endrődy* s a

ma fárosza: *Ady* természetesen külön-külön vitrinekben vonulnak fel. Minél inkább közeledünk azonban a mához, annál ridegebb, dicstelenebb a könyv, régieknek stílusuk van; az újakon mintha a business ütőznék ki.

Hiába: a könyv nem lehet ipárcikk. Élő valami, aminek lelke van s ezt a lelket a sok ezres példányszám, a gyorsajtó és a matricázás megölte.

Jó volna erre a kiállításra — és ez a második benyomásunk — meghívni a népszövetség bölcsseit. Nézzék meg, figyelmeesen merüljenek el benne és aztán mutassák meg nekünk annak a népnek a párját, amely tatárdunta, törökjárta földjén, itt, Nyugat határán és ezen is túl ilyen könyvkulturát tudott megteremtteni.

Bibliofil szempontból még alábbi könyveket szeretnénk kiemelni:

A bécsi testőrgárda hatása alatt álló poéták irodalmi munkásságát szemléltető tárlóban *Orczy* Lőrinc báró és *Révai* Miklós verseskötetein akad meg a szemünk. Mellettük szerénykedik — akár írójuk — *A' szép tudományoknak áldozat versek*, melyeket *A' Budai Királyi Universitásnak felszentelése alkalmatosságával* szerzett *Anyos* Pál.

A magyaros írók (*Gvadányi*, *Csokonai*, *Kisfaludy* Sándor, stb.) csoportjában szemünkbe ölik *A' Mostan Folyó Ország Gyűlésének Satyrico Critice való Leírása* (Lipsiában, *Weber* Simon Péter költséggel 1791), *Lilla. Érzékeny Dalok III. Könyvben, Csokonai Vitéz Mihály által*. (Nagy-Váradon, Máramarossi Gottlieb Antal betűivel, 1805.) *Himty Szerelmei* (Budán, *A' Királyi Universitas* Betűivel 1801.)

Hogy a póstasors sohasem volt rézsás, arról az a kis tizenkétfelapú füzetke is beszél, amelynek ezt olvassuk a címlapján *A' Magyar Költemények Gyűjtemény* Kinyomtatására Való Ujonabb Segedelelem Kérés. De hogy a magyar irodalomának másrészt mindig voltak *Némelly Barátjai*, arról a *Helikoni Kedvtöltés* négy kötete tanuskodik.

Megilletődéssel állunk meg az ötödik csoportnál. *Zalán Futása* Hősköltemény *Irta Vörösmarty Mihály*. (Pesten, *Petrőzai Trattner* Mátyásnál, 1825) olvassuk egy vaskos kötet címlapján. Az előfizetők névsorát is megtaláljuk benne és azt látjuk belőle, hogy csak nyolcvannyal magyar tartotta a megrendelésre érdekesnek. A *Vörösmarty* névéhez fűződő romantikus iskola érdeklődött elsőnek a népdalok, népmesék iránt is. *Erdélyi* János gyűjtötte őket csokorba és adta ki a *Bach*-korszak borongó éveiben *Heckel* Gusztávnál.

Könyvdiszítés és illusztráció a múlt században

A könyvdiszítésre és illusztrációra különösen a XIX. század első felében fordítanak gondot. A sok szép, nemes vonalú metszetekkel ékes könyvek közül is kitűnnek *Nagy* Ignác munkái, *Gavarni*-hoz méltó metszeteikkel. Nem annyira külalakja, mint az a hagyomány, hogy e könyv olvasása buzdította *Jósika* Miklóst a regényírásra, teszi érdekessé *Petrichevich-Horváth* *Lázár* kétkötetes könyvét: *Az Elbujdosott Vagy Egy Tél A' Fő Városban* érdekessé. Platonikus érzelmeiket kelt a könyvgyűjtőben — ugysem mondhatja soha magának a párját — *Petőfi* *Ujabb Költeményei*, mely ennek az 1851-iki kiadásnak talán egyetlen, a megsemmisüléstől megmentett példánya. Meg kell, hogy álljunk annál a manapság legfeljebb csomagolásokra használt szürkés-kék borítéku könyvecské előtt is, melyen ezt olvassuk: *Bánk-Bán*, dráma 5 szakaszban. Szerzette *Katona* József. (Pesten, *Trattner* János Tamás betűivel s költséggel, 1821.) Mennyivel különb a *Kisfaludy* Károly kiadta *Aurora* Hazai Almanach kiállításai!

Nem tudunk végül részvétlenül elhaladni amellett az elsárgult lap mellett sem, amelyen ezt olvassuk: *Jelentés*. Egy Magyar nyelven közre bocsájtandó józan foglalatú könyvek terjesztésén munkálkodó Intézetéről. (Bécsben Mind-szentháva 80-án 1820.)

Növekszik a magyar könyvbarátok tábora

Szegény jó *Szanc* Tamás mint álmod, kedves álmod írja le valami harmincöt éve, hogyan lelkesedik néhány gyűjtőnk a magyar szépirodalom zengőjéért és ezzel a mélabus kérdéssel fejezi be hangulatos tárcáját: vajjon Magyarországon egyhamarjában valósággyá válnak-e — az *dom?*

A Magyar Bibliophil Társaság ma megnyitja kiállítását igen-nel felel *Szanc* Tamás kérdésére. Mert hiszen nemcsak arról a huzsról mondhatjuk el, hogy benső szükséglete a könyvgyűjtés, aki szeretettel őrzött anyagából ezt az ezeregynéhány, hovatovább feledésbe merülő patinás magyar könyvet állította ki, hanem számtalan, szerénységéből vagy egyéb okból a magyar bibliofilek csehébe még nem lépett könyvkedvelőről is. Sőt lesznek bizonyára olyanok is, akik, noha csak betévedtek a magyar szépirodalom ebbé a bájos virágoskertjébe, mire végigszelgélva rajta kilépnek az *Iparművészeti Múzeum* kapuján, könyvbarátunk érzik magukat, közömbös szemlélőből megértő fegyvertársaivá lesznek a lepergett és a még eljövendő évtizedek irodalmi törekvéseinek...